

تحليل خط مشی عمومی

مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرایندها

تألیف:

دکتر عباس منوریان

استاد دانشگاه تهران

بهار ۱۳۹۶

شماره مسلسل ۹۳۴۴

شماره انتشار ۳۸۸۸

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : سرشناسه
تحلیل خط‌مشی عمومی؛ مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرایندها/ تألیف عباس منوریان.
مشخصات نشر : تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری : ۲۸۲ ص.
فروست : انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۸۸۸.
شابک : 978-964-03-7092-6
وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : سیاست‌گذاری
موضوع : برنامه‌ریزی سیاسی
شناسه افزوده : دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره : H ۹۷/م۳ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی : ۳۲۰/۶
شماره کتابشناسی ملی : ۴۹۴۴۴۱۷

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN:978-964-03-7092-6

9 789640 370926

عنوان: تحلیل خط‌مشی عمومی؛ مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرایندها
تألیف: دکتر عباس منوریان
نوبت چاپ: اول
تاریخ انتشار: ۱۳۹۶
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

بها: ۱۹۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

پیشگفتار

کلیه فعالیت‌های دولت بر اساس خط‌مشی‌هایی شکل می‌گیرند که توسط مسئولان مربوط تدوین و به اجرا گذاشته می‌شوند. گزینه‌های خط‌مشی چگونه انتخاب می‌شوند؟ برای آن که بهترین گزینه از سوی تصمیم‌گیرندگان و خط‌مشی‌گذاران انتخاب شود چه باید کرد؟ کتاب حاضر برای پاسخگویی به این پرسش‌ها و پرسش‌های مشابه تدوین شده است. در این رابطه، تحلیل‌گران خط‌مشی نقشی کلیدی برعهده دارند و در صورت تلاش مؤثر قادر خواهند بود با ارائه اطلاعات مناسب به تصمیم‌گیرندگان و خط‌مشی‌گذاران، زمینه و بستر مناسب برای اخذ تصمیم درست و انتخاب بهترین گزینه خط‌مشی را فراهم سازند.

در رابطه با تحلیل خط‌مشی، رویکردها، الگوها و مدل‌های مختلفی مطرح شده است که هر یک بر اساس پیشینه افراد، نگاه خاص و متفاوتی نسبت به تحلیل خط‌مشی دارند. وقتی که از رویکردها و مدل‌های تحلیل خط‌مشی صحبت می‌شود، منظور روش‌های متعددی است که توسط محققان علوم اجتماعی در مورد تحلیل خط‌مشی انجام گرفته است. هر تحلیل‌گر خط‌مشی رویکرد و مدلی را به کار می‌گیرد که با شرایط و ویژگی‌های او سازگاری بیشتری دارد. با وجود این، هیچ دیدگاه واضح و منحصربه‌فردی برای تجزیه و تحلیل خط‌مشی وجود ندارد.

به شکل خلاصه، تحلیل خط‌مشی، روشی برای فرمول‌بندی و شناخت مشکلات به‌منظور جست‌وجو برای راه‌حل‌های ممکن است. از طریق مطرح کردن «پرسش‌های درست»، مشکلاتی که ابتدا به نظر می‌رسید راه‌حلی ندارند را می‌توان به شکلی متفاوت، فرمول‌بندی کرد و به راه‌حلی دست یافت که قبلاً به ذهن خطور نمی‌کرد. کلید دولت اثربخش، مشخص کردن عقلایی‌ترین ابزار برای تحقق اهداف خط‌مشی است.

در این کتاب تلاش شده است کلیه مسائل لازم درباره تحلیل خط‌مشی مورد بررسی و توجه قرار گیرد. بر این اساس، ابتدا تعاریفها و تاریخچه تحلیل خط‌مشی مرور می‌شود و پس از آن، رویکردهای مختلف به موضوع مورد توجه قرار می‌گیرد. مدل‌های مختلف تحلیل خط‌مشی در چند فصل، به‌منظور پوشش کامل موضوع و آشنایی با مدل‌های مختلف تحلیل و معرفی می‌شوند. یکی از اصلی‌ترین مسائل مرتبط با تحلیل خط‌مشی، فرایند تحلیل است. در این رابطه، پس از بیان نظرات مختلف، این فرایند به تفصیل و با ارائه نمونه‌هایی از مسائل مربوط در ایران معرفی شده است. در فصل هفتم تغییرات حادث در عرصه تحلیل خط‌مشی در سراسر جهان و نیز، تأثیر تغییر در انتظارات مرتبط با درخواست‌کننده تحلیل و تعامل وی با تحلیل‌گران مرور می‌شود. در ادامه، رویکردهای کیفی جدید، نظیر تحلیل روایتی و تحلیل تفسیری برای تحلیل خط‌مشی معرفی شده است. در فصل پایانی، نگاهی گذرا به وضع موجود

رشتهٔ تحلیل خط‌مشی و نگاهی به روندهای جاری، فرصت‌ها و چالش‌های موجود بر سر راه این رشته خواهیم داشت.

در انتها لازم است از مسئولان محترم دانشگاه تهران و دانشکدهٔ مدیریت دانشگاه تهران که با پذیرش درخواست بنده برای فرصت مطالعاتی، امکان و فرصت تألیف این کتاب را فراهم آوردند و همچنین مسئولان دانشگاه رایرسون کانادا که از هرگونه همکاری و مساعدت دریغ نکردند، صمیمانه سپاسگزار می‌کنم. از همهٔ اساتید محترم و دانشجویان عزیز و کلیهٔ افرادی که کتاب حاضر را مطالعه خواهند کرد، درخواست می‌کنم که نارسایی‌ها و کاستی‌های کتاب را به بنده گوشزد نمایند.

عباس منوریان

بهار ۱۳۹۶

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ج	پیشگفتار
۱	فصل اول: تعریف و تاریخچه تحلیل خطمشی عمومی
۱	هدف مرحله‌ای
۱	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۲	مقدمه
۳	معنا و مفهوم تحلیل خطمشی عمومی
۶	تاریخچه خطمشی: از عهد باستان تا عصر فرامدرن
۷	الف) عهد باستان
۹	ب) قرون وسطا
۱۰	ج) انقلاب صنعتی
۱۱	د) قرن نوزدهم
۱۴	ه) قرن بیستم
۲۰	و) دوران فراصنعتی
۲۵	خلاصه و جمع‌بندی
۲۷	اصطلاحات کلیدی
۲۷	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی
۲۹	فصل دوم: رویکردهای نظری و مدل‌های تحلیل خطمشی
۲۹	هدف مرحله‌ای
۲۹	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۳۰	مقدمه
۳۰	رویکردهای تحلیل خطمشی
۳۲	سه رویکرد (جریان فکری) مطرح در تحلیل خطمشی
۴۲	رویکردهای اثبات‌گرایی و فرااثبات‌گرایی به تحلیل خطمشی
۴۲	رویکرد اثبات‌گرایی به تحلیل خطمشی
۴۹	رویکردهای فرااثبات‌گرایی

۵۵	مدل‌های تحلیل خطمشی
۵۶	تفاوت مدل‌های تحلیل خطمشی با سایر مدل‌ها
۵۹	الف) مدل سیستمی تحلیل خطمشی
۶۱	ب) مدل تحلیل خطمشی مبتنی بر چرخه خطمشی‌گذاری
۷۷	اصطلاحات کلیدی
۷۷	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی

فصل سوم: تحلیل خطمشی بر مبنای مدل‌های خطمشی‌گذاری ۷۹

۷۹	هدف مرحله‌ای
۷۹	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۸۰	مقدمه
۸۰	مدل‌های خطمشی‌گذاری: از عقلانیت و خردگرایی تا آشوب و آشفتگی
۸۱	شسته و رفته و عقلایی در مقابل آشوبناک و آشفته
۸۳	پنج مدل خطمشی‌گذاری و تأثیرات آنها بر تحلیل خطمشی
۸۳	الف) خطمشی‌گذاری به‌عنوان فرایند تصمیم‌گیری عقلایی
۸۷	ب) خطمشی‌گذاری به‌عنوان بازی سیاسی
۹۱	ج) خطمشی‌گذاری به‌عنوان یک گفتمان
۹۵	د) خطمشی‌گذاری به‌عنوان سطل زباله
۱۰۰	ه) خطمشی‌گذاری به‌عنوان فرایند نهادی
۱۰۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۰۶	اصطلاحات کلیدی
۱۰۶	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی

فصل چهارم: مدل مفهومی تحلیل خطمشی مبتنی بر وظایف، سبک‌ها و نقش‌های تحلیل‌گر و

کلان‌داده‌ها ۱۰۷

۱۰۷	هدف مرحله‌ای
۱۰۷	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۱۰۸	مقدمه
۱۰۹	اقدام‌های مرتبط با تحلیل خطمشی
۱۱۰	۱. تحقیق و تحلیل
۱۱۱	۲. طراحی و پیشنهاد

۱۱۲.....	۳. شفاف‌سازی ارزش‌ها و استدلال‌ها
۱۱۳.....	۴. مشورت‌دهی راهبردی
۱۱۳.....	۵. مردم‌سالاری (دموکراتیزه کردن)
۱۱۴.....	۶. میانجی‌گری
۱۱۵.....	روابط میان طبقات مختلف فعالیت‌ها
۱۱۶.....	سبک‌های تحلیل خطمشی
۱۱۹.....	تعریف سبک‌های الگویی
۱۲۰.....	ارتباط سبک‌های تحلیل خطمشی و مدل‌های خطمشی‌گذاری عمومی
۱۲۱.....	ترکیب فعالیت‌های متعارض
۱۲۲.....	معیارهای ارزیابی تحلیل خطمشی و نقش‌های تحلیل‌گر خطمشی
۱۲۲.....	معیارهای ارزیابی فعالیت‌های تحلیل خطمشی
۱۲۵.....	نقش تحلیل‌گر خطمشی
۱۲۶.....	مدل مفهومی و کلان‌داده‌ها
۱۲۷.....	کلان‌داده‌ها و تحلیل خطمشی
۱۳۰.....	جمع‌بندی
۱۳۰.....	اصطلاحات کلیدی
۱۳۰.....	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی
۱۳۳.....	فصل پنجم: طراحی فرایند تحلیل خطمشی
۱۳۳.....	هدف مرحله‌ای
۱۳۳.....	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۱۳۴.....	مقدمه
۱۳۴.....	روش‌های تحلیل خطمشی
۱۳۵.....	چرخه‌ها یا فرایندهای تحلیل خطمشی
۱۴۰.....	شرح تفصیلی فرایند تحلیل خطمشی
۱۴۰.....	گام نخست: بررسی، تعریف و جزئیات مشکل (شناخت مشکل)
۱۴۷.....	مرحله دوم: تعیین معیارهای ارزیابی
۱۵۶.....	مرحله سوم: تعیین گزینه‌های خطمشی
۱۶۴.....	مرحله چهارم: ارزیابی پیامدهای گزینه‌های خطمشی
۱۶۹.....	مرحله پنجم: انتخاب بهترین گزینه خطمشی

۱۸۱.....	مرحله ششم: پایش (نظارت) و ارزیابی نتایج خطمشی‌ها
۱۹۵.....	اصطلاحات کلیدی
۱۹۵.....	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی
۱۹۷.....	فصل ششم: تحلیل خطمشی در قرن بیست‌ویک: رویکردها، روش‌ها و فنون جدید
۱۹۷.....	هدف مرحله‌ای
۱۹۷.....	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۱۹۸.....	مقدمه
۱۹۸.....	تحلیل خطمشی و رای مرزهای آمریکا
۲۰۰.....	مقایسه تغییرات حادث در قرن بیست‌ویک با دهه ۱۹۶۰
۲۰۲.....	تغییرات عمده
۲۰۲.....	سطح رسمیت فرایند تحلیل
۲۰۲.....	رویکرد جدید به اطلاعات و داده‌ها
۲۰۳.....	توجه به جهانی شدن
۲۰۳.....	درخواست‌کنندگان کامل تحلیل (مراجعان)
۲۰۵.....	محیط اقتصادی
۲۰۶.....	رویکردهای نوین تحلیل خطمشی
۲۰۶.....	تحلیل خطمشی بر اساس رویکرد روایتی
۲۰۷.....	ترکیب‌های مختلف روایت، خطمشی، تحلیل
۲۱۶.....	روش پژوهش
۲۲۰.....	مفهوم فراروایتی
۲۲۲.....	رویکرد استدلالی تحلیل خطمشی عمومی
۲۲۲.....	رویکرد تفسیری در علم
۲۲۳.....	تحلیل تکنوکراتیک (فن‌سالارانه) خطمشی: محدودیت‌های اثبات‌گرایی نوین
۲۲۹.....	تحلیل استدلالی خطمشی: مدل ارتباطات
۲۳۴.....	استدلال خطمشی به‌عنوان دلیل عملی
۲۳۵.....	گفتمان فنی - تحلیلی: بازبینی و تأیید برنامه
۲۳۵.....	گفتمان زمینه‌ای: اعتبار موقعیتی
۲۳۶.....	گفتمان سیستمی: توجیه اجتماعی

۲۳۶.....	گفتمان ایدئولوژیک: انتخاب اجتماعی
۲۳۷.....	جمع‌بندی رویکرد استدلالی
۲۳۹.....	تحلیل خط‌مشی بر اساس رویکرد تفسیری
۲۴۰.....	پیش‌فرض‌های رویکرد تفسیری
۲۴۱.....	مراحل تحلیل خط‌مشی بر اساس رویکرد تفسیری
۲۴۵.....	اصطلاحات کلیدی
۲۴۵.....	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی
۲۴۷.....	فصل هفتم: آینده تحلیل خط‌مشی عمومی: فرصت‌ها و چالش‌ها
۲۴۷.....	هدف مرحله‌ای
۲۴۷.....	هدف‌های آموزشی - رفتاری
۲۴۸.....	مقدمه
۲۴۸.....	تعریف موفقیت: کدام تحلیل و کدام تحلیل‌گر موفق است؟ بر اساس چه معیاری؟
۲۵۰.....	فرصت‌ها و چالش‌های آینده محیط خط‌مشی
۲۵۰.....	کسری بودجه
۲۵۰.....	جهانی‌شدن
۲۵۱.....	کاهش تمرکز تحلیل خط‌مشی عمومی در سازمان‌های مرکزی
۲۵۲.....	تعارضات سیاسی و ایدئولوژیک
۲۵۲.....	تعهد به ارزش‌های دموکراتیک
۲۵۳.....	بین‌المللی‌شدن خط‌مشی
۲۵۴.....	سخن پایانی
۲۵۴.....	اصطلاحات کلیدی
۲۵۴.....	پرسش‌هایی برای بحث و بررسی
۲۵۵.....	منابع
۲۵۵.....	منابع انگلیسی